नं. —— ५२४६

नाम कर्मप्रदीपः

कर्ता —— ० ०

पत्र सं. २८ —— सं. १८३०

विषय स्मृत्र पद्धति परिशिष्टं

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

कर्मप्रदीपः तृतीयप्रपाठकांतः

५२४७

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

॥२॥

॥ॐ नमः॥ अथातो गोभिलोक्तानामन्येषां चैव कर्मणां। असमस्तानां विधिः स
म्यग्दर्शयिष्ये प्रदीपवत्॥१॥ त्रिवृदूर्द्ध्ववृतं कार्यं तन्तुत्रयमधोवृतं॥ त्रिवृतञ्चो
पवीतं स्यात्तस्यैको ग्रंथिरिष्यते॥२॥ पृष्ठवंशे च नाभ्यां च धृतं यद्विन्दते कटिं। तद्धा
र्यमुपवीतं स्यान्नातिलंबं न चोच्छ्रितं॥३॥ सदोपवीतिना भाव्यं सदा बद्धशिखेन च
॥ विशिखो व्युपवीतश्च यत्करोति न तत्कृतं॥४॥ त्रिः प्राश्यापो द्विरुन्मृज्य मुखमेता
४-ख न्युपस्पृशेत्। आस्यनासाक्षिकर्णांश्च नाभिं वक्षः शिरोंऽसकान्॥५॥ अंगुष्ठेन प्र
देशिन्या घ्राणं चैवमुपस्पृशेत्। अंगुष्ठानामिकाभ्यां च चक्षुःश्रोत्रे पुनः पुनः॥६॥ ॥२॥
कनिष्ठांगुष्ठयोर्नाभिं हृदयं तु तलेन वै। सर्वाभिस्तु शिरः पश्चाद्बाहू चाग्रेण संस्पृशेत्॥७॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

यत्रोपदिश्यते कर्म कर्तुरंगं न तूच्यते। दक्षिणस्तत्र विज्ञेयः कर्मणां पारगः करः॥८॥ यत्र दिङ्नि
यमो न स्यात् जपहोमादिकर्मसु। तिस्रस्तत्र दिशः प्रोक्ता ऐन्द्री सौम्या पराजिताः॥९॥ तिष्ठन्ना
सीनः प्रह्वो वा नियमो यत्र नेदृशः। तदासीनेन कर्त्तव्यं न प्रह्वेण न तिष्ठता॥१०॥ गौरी पद्मा
शची मेधा सावित्री विजया जया। देवसेना स्वधा स्वाहा मातरो लोकमातरः॥११॥ धृतिः पुष्टि
स्तथा तुष्टिरात्मदेवतया सह। गणेशेनाधिका ह्येता वृद्धौ पूज्याश्चतुर्दश॥१२॥ कर्मादिषु तु स
र्वेषु मातरः सगणाधिपाः। पूजनीयाः प्रयत्नेन पूजिताः पूजयंति ताः॥१३॥ प्रतिमासु च शु
भ्रासु लिखित्वा वा पटादिषु। अपि वाऽक्षतपुञ्जेषु नैवेद्यैश्च पृथग्विधैः॥१४॥ कुड्यलग्नां व
सोर्द्धारां सप्तधारां घृतेन तु। कारयेत्पञ्च धारां वा नातिनीचां न चोच्छ्रिताम्॥१५॥ आयुष्याणि च
शांत्यर्थं जप्त्वा तत्र समाहितः। षड्भ्यः पितृभ्यस्तदनु भक्त्या श्राद्धमुपक्रमेत्॥१६॥ अनिष्ट्वा तु

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

पितृन्श्राद्धेनकुर्यात्कर्मवैदिकं। तत्रापिमातरःपूर्वंपूजनीयाःप्रयत्नतः॥१७॥वसिष्ठोक्तोवि

धिःकृत्स्नोद्रष्टव्योत्रनिरामिषः। अतःपरंप्रवक्ष्यामिविशेषइहयोभवेत्॥१८॥॥१॥प्रातरामंत्रि

तान्विप्रान्युग्मानुभयतस्तथा। उपवेश्यकुशान्दद्यादृजुनैवहिपाणिना॥१॥हरितायज्ञियाद

का: र्भाःपीतकाःपाकयज्ञियाः। समूलाःपितृदैवत्याःकल्माषावैश्वदेविकाः॥२॥हरितावैसपिंजू ता

लाःशुष्काःस्निग्धाःसमाहिताः। रत्निमात्राःप्रमाणेनपितृतीर्थेनसंस्कृताः॥३॥पिंडार्थंये

र स्तृतादर्भास्तर्पणार्थंतथैवच। धृतैःकृतेचविण्मूत्रेत्यागस्तेषांविधीयते॥४॥दक्षिणंपातयज्जा

नुदेवान्परिचरन्सदा। पातयेदितरज्जानुपितृन्परिचरन्नपि॥५॥निपातोनहिसव्यस्यजा

नुनोविद्यतेक्वचित्। सदापरिचरेद्भक्त्यापितृनप्यत्रदेववत्॥६॥पितृभ्यइतिदत्तेषुउपवेश्य 5 राम

कुशेषुतान्। गोत्रनामभिरामंत्र्यपितृनर्घ्यंप्रदापयेत्॥७॥नात्रापसव्यकरणंनपित्र्यंतीर्थं २

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

मिष्यते। पात्राणां पूर्णादीनि दैवेनैव हि कारयेत्॥८॥ ज्योष्ठोत्तरकरान्युग्मान्कराग्राग्रपवित्रका
न्॥ कृत्वा षष्ठ्यैः संप्रदातव्यं नैकैकस्यात्र दीयते॥९॥ अनेन तु गर्भिणीः साग्रं कौशं द्विदलमेव च
प्रादेशमात्रं विज्ञेयं पवित्रं यत्र कुत्रचित्॥१०॥ एतद्देवहविःपिण्डे तुल्यालक्षणः समुदाहृतं। आ
ज्यस्योत्पवनार्थं यत्तदप्येतावदेव तु॥११॥ एतत्प्रमाणमेवैके कौशीमेवाईमञ्जरीं। शुष्कां वा शीर्ण ९ ता
कुसुमां पिञ्जूलीं परिवक्षते॥१२॥ पित्र्यमन्त्रानुद्रवण आत्मालम्भेऽधमेक्षणे। अधोवायुसमुत्सर्गे
प्रहासेऽनृतभाषणे॥१३॥ मार्जारमूषकस्पर्शे आक्रुष्टे क्रोधसंभवे। निमित्तेष्वेषु सर्वेषु कर्म
कुर्वन्नपः स्पृशेत्॥१४॥२॥ अक्रिया त्रिविधा प्रोक्ता विद्वद्भिः कर्मकारिणां। अक्रिया च परो
क्ता च तृतीया च यथाक्रिया॥१॥ स्वशाखाश्रयमुत्सृज्य परशाखाश्रयं च यः। कर्त्तुमिच्छति धि
मेधामोघं तत्तस्य चेष्टितं॥२॥ यन्नाम्नातं स्वशाखायां परोक्तमविरोधि च। विद्वद्भिस्त
ग्निहोत्रादिकमेव तत्॥३॥ प्रवृत्तमन्यथा व

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

समापयेत् ॥४॥ समाप्तं यावद्ज्ञानं यानमये ...
र्मणः ॥५॥ प्रधानस्य क्रिया यत्र तत्क्रियां गं यते पुनः । तदंगस्य क्रियायां वै नावृत्तिः क्वापि वि
या ॥६॥ मधुमध्विति यस्तत्र त्रिर्जपो शितुमिच्छतां । गायत्र्यनंतरं सोत्र मधुमंत्रविवर्जित
॥७॥ न चाश्नन्सु जपेदत्र कदाचित्पितृसंहितां । अन्य एव जपः कार्यः सोमसामादिकः शु
भः ॥८॥ यस्तत्र प्रकरो न्नस्यान्ति वेले घववन्नथो । उच्छिष्टसन्निधौ सोत्र नृणां पुनविपरीतकः ॥
९॥ संपन्नमिति तृप्तास्थ प्रश्नस्थाने विधीयते । सुसंपन्नमिति प्रोक्ते शेषमन्नं निवेदयेत्
॥१०॥ प्रागग्रेषु ततो दर्भेष्वाद्यमामंत्र्य पूर्ववत् । अपः क्षिपेन्मूलदेशे ऽवनेनिक्ष्वेति पात्रतः ॥११॥
द्वितीयं च तृतीयं च मध्यदेशाग्रदेशयोः । मातामहप्रभृतीनां त्वेवमेतेषामेव वा मतः ॥१२॥ सर्वस्मा
दन्नमुद्धृत्य व्यंजनैरुपसिच्य च । संयोज्य यवकर्कंधुदधिभिः प्राङ्मुखस्तथा ॥१३॥ अवनेजनव दाम
त्पिंडान् दत्त्वा बिल्वप्रमाणकान् । तत्पात्रक्षालनेनाथ पुनरप्यवनेजयेत् ॥१४॥ ३॥ उत्तरोत्त

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

रदानेन पिंडानामुत्तरोत्तरः। नैवेद्यधर्म्याधराणां मध्यमः श्राद्धकर्मणि ॥१॥ तस्माच्छ्राद्धेषु सर्वेषु
वृद्धिमत्स्वितरेषु च। मूलमध्याग्रदेशेषु ईषत्सक्तांश्च निर्वपेत् ॥२॥ जंघादीन्निक्षिपेन्नूनं तत
आचामयेद्द्विजान्। अन्यत्राप्येष एवोस्याद्युगादिरहितो विधिः ॥३॥ दक्षिणाप्रवणे देशे दक्षिणाभि
मुखस्य च। दक्षिणाग्रेषु दर्भेषु एषोन्यत्र विधिः स्मृतः ॥४॥ अथाय भूमिमासिंचेत्सुसंप्रोक्षितम
स्त्विति। शिवा आपः संत्विति च युग्मानेवोदकेन च ॥५॥ सौमनस्यमस्त्विति च पुष्पदानमनंत
रं। अक्षतं चारिष्टं चास्त्वित्यक्षतान्प्रतिपादयेत् ॥६॥ अक्षय्योदकदानं च अर्घ्यदानवदि
ष्यते। षष्ठ्यैव नित्यं तत्कुर्यान्न चतुर्थ्या कदाचन ॥७॥ अर्घेक्षय्योदके चैव पिंडदानेवनेजने
। तंत्रस्य तु निवृत्तिः स्यात्स्वधावाचन एव च ॥८॥ प्रार्थनासु प्रतिप्रोक्ते सर्वास्वेव द्विजोत्तमैः। पवि
त्रांतर्हितान्पिंडान्सिंचेदुत्तानपात्रकृत् ॥९॥ युग्मानेव स्वस्तिवाच्यांगुष्ठप्रग्रहसंदा कृत्वा
धुर्यस्यापि च सपवणम्यानुव्रजेत्ततः ॥१०॥ एष श्राद्धविधिः कृत्स्न उक्तः संक्षेपतो मया। ये विदंति

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नमुद्दिश्येति श्राद्धकर्म स्मृतं क्वचित् ॥११॥ इदं शास्त्रे च गृह्ये च परिसंख्यानमेव च । वसिष्ठोक्तं च ये वेद
स श्राद्धं वेद नेतरः ॥१२॥४॥ असकृद्यानि कर्माणि क्रियेरन् कर्मकारिभिः । प्रतिप्रयोगं नैताः स्युर्मात
ऽः श्राद्धमेव च ॥१॥ आधाने होमयोश्चैव वैश्वदेवे तथैव च । बलिकर्मणि दर्शे च पौर्णमासे तथैव च
॥२॥ नवयज्ञे च यज्ञज्ञा वदन्त्येवं मनीषिणः । एकमेव भवेच्छ्राद्धमेतेषु न पृथक् पृथक् ॥३॥ नाष्टका
सु भवेच्छ्राद्धं न श्राद्धे श्राद्धमिष्यते । न सोष्यन्ति जातकर्मप्रोषितागतकर्मसु ॥४॥ विवाहादिकर्मगणो
य उक्तो गर्भाधानपुंसवनादिकः । विवाहादावेकमेवात्र कुर्याच्छ्राद्धं नादौ कर्मणः कर्मणः स्यात् ॥५॥ प्र
दोषे श्राद्धमेकं स्यात् गोनिष्क्राल प्रवेशयोः । न श्राद्धं युज्यते कर्तुं प्रथमे पुष्टिकर्मणि ॥६॥ हला
भियोगादिषु तु षट्सु कुर्यात् पृथक् पृथक् । प्रतिप्रयोगमप्येषां मादौ वेकं तु कारयेत् ॥७॥ वृहत्सत्र
दुड्ड पशुः स्वस्त्यर्थं परिविष्यतः । सर्यैद्धोः कर्म लीयेत तु तयोः श्राद्धं न विद्यते ॥८॥ न दशाग्रं
थिके नैव विषवद्दृष्टकर्मणि । कृमिदष्टे चिकित्सायां नैव शेषेषु विद्यते ॥९॥ गणशः क्रियमाणे

राम ४

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

षुमातृसमः पूजनं॰ सन्ततं। सन्ततं देवं न वेश्मा हमादौ न पृष्ठगादिषु॥१०॥ यत्र यत्र भवेश्मा
द्धं तत्र तत्रैव मातरः। प्रासंगिकमिदं प्रोक्तं मतः प्रकृतमुच्यते॥११॥(५॥) आधानकालाये प्रोक्ता
स्तथा याश्चाग्निपरिग्रहः॥ नदाश्चयोग्निमादध्यादग्निमान्नग्रजो यदि॥१॥ दाराधिगमनाधानं
यः कुर्यादग्रजोऽग्रिमः। परिवेत्ता स विज्ञेयः परिवित्तिस्तु पूर्वजः॥२॥ परिवित्तिपरिवेत्तारौ केन रौ
गच्छतो ध्रुवं। अपि चीर्णप्रायश्चित्तौ पादोनफलभागिनौ॥३॥ देशान्तरस्थक्लीवैकवृषणान
सहोदरान्। वेश्यातिसक्तपतितशूद्रतुल्यातिरोगिणः॥४॥ जडमूकान्धबधिरकुब्जवा
मनकुण्ठकान्। अतिवृद्धानभार्यांश्च कृषिसक्तान्नृपस्य वा॥५॥ धनवृद्धिप्रसक्तांश्च काम
तोऽकारिणस्तथा। कुलटोन्मत्तचौरांश्च परिविन्दन्न दुष्यति॥६॥ धनवार्धुषिकं राजसेवकं क
र्मकं तथा। प्रोषितं च प्रतीक्षेत वर्षत्रयमपित्वरन्। प्रोषितं यद्यशृण्वानमब्दादूर्ध्वं समाच
१तु रेत्। आगते तु पुनस्तस्मिन्पादं वा शुद्धये चरेत्॥७॥ लक्षणे प्रागतायास्तु प्रमाणं द्वादशाङ्गु

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

ए नं

तन्मूलस्य सक्ताया दृश्येत स्यापे एवं नवोन्नतां । यीनुदग्ग्रार्तयाः संलग्नाः शेषाग्रा प्रादेशमात्रिकाः । सप्तम
न्तांगुलोन्यस्य कुशेनैव समुल्लिखेत् ॥१०॥ मानक्रियायामुक्तायामनुक्ते मानकर्तरि । मानंस्याद्यज
मानस्याद्विदुषामेष निश्चयः ॥११॥ पुण्यमेवादधीताग्निं सलिलैस्वैः प्रशस्यते । अनड्डुकत्वं यत्नस्य
काम्येस्त्वीयते शमं ॥१२॥ यस्य दत्ताभवेत्कन्या वाचा सत्येन केनचित् । सोन्त्याः समिधमाधास्य
न्नादधीतैव नान्यथा ॥१३॥ अनूढैव तु सा कन्या पंचत्वं यदि गच्छति । न तया व्रतलोपोस्य तेनैवा
न्याः समुद्वहेत् ॥१४॥ अथ चेन्न लभेतान्यां याचमानोपि कन्यकां । तमग्निमात्मसात्कृत्वा क्षि
प्रं स्यादुत्तराश्रमी ॥१५॥ ६ ॥ अश्वत्थो यः शमीगर्भः प्रशस्तोर्वीसमुद्भवः । तस्य या प्राङ्मुखी
शाखा वोदीची वोर्ध्वगापि वा ॥१॥ अरणिस्तन्मयी प्रोक्ता तन्मय्येवोत्तरारणिः । सारवद्दार
वं चात्रमोविली च प्रशस्यते ॥२॥ संसक्तमूलो यः शम्याः स शमीगर्भ उच्यते । अलाभे त्वश
मीगर्भाद्धरेदेवाविलंबितः ॥३॥ चतुर्विंशतिरंगुष्ठा दैर्घ्यं षडपि पार्थिवं । चत्वारउच्छ्रये

राम
५

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

मानमरणेपां परिकीर्त्तितं ॥४॥ अष्टांगुलः प्रमंथः स्याच्चात्रं स्याद्द्वादशांगुलं ॥ उविलीद्वादशौ
वस्यादेतन्मंथनयंत्रकं ॥५॥ अंगुष्ठांगुलिमानेनुयत्रयत्रोपदिश्यते । तत्र तत्र वृत्स्यपर्वग्रंथि ३२८
र्भिर्मिनुयात्सदा ॥६॥ गोवालैः शणसंमिश्रैस्त्रिवृद्वृत्तमनेत्रकं । व्यामप्रमाणं नेत्रं स्यान्म
मध्यास्तेमपावकः ॥७॥ मूर्द्धादि कर्णौ वक्त्राणि कंधरा चापि पंचमी । अंगुष्ठमात्राण्येतानि द्व्यं
गुष्ठं वक्षमुच्यते ॥८॥ अंगुष्ठमात्रं हृदयं त्र्यंगुष्ठमुदरं स्मृतं । एकांगुष्ठाकृतिर्नैयाद्वौ वस्ति
द्वौ च गुह्यकं ॥९॥ ऊरू जंघे च पादौ च वत्तुस्त्र्यैकैर्यथाक्रमं । अरण्यवयवा ह्येते याज्ञिकैः प
रिकीर्त्तिताः ॥१०॥ यत्तद्गुह्यमिति प्रोक्तं देवयोनिस्तु सोच्यते । अस्यां यो जायते वह्निः स क
षु २ ल्याणकृदुच्यते ॥११॥ अन्येषु ये तु मंथंति ते रोगभयमाप्नुयुः । प्रथमे मंथने त्वेष नियमो नोत्त
रेषु च ॥१२॥ उत्तरारणिनिष्पन्नः प्रमंथः सर्वदा भवेत् । योनिसंकरदोषेण युज्यते ह्यन्यमंथत्र
न ॥१३॥ आर्द्रा ससुषिरा चैव घूर्णांगी पाटिता तथा । न हिता यजमानानामरणिश्चोत्तरारणिः ॥१४॥ ७॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

॥परिधायाहतं वासः प्रावृत्य च यथाविधि। बिभृयात्प्राङ्मुखो यंत्र मावृत्ता वक्ष्यमाणाय
॥१॥ चात्र वृद्धिश्राद्धं यथागृह्यं गाः कृत्वा त्रिवृत्कृष्णः कृत्वोत्तरायामरण्यां तदृध्वमुपरि न्यसेत्त
॥२॥ चाग्र कीलकं ग्रस्थाप्यो विलीमुद्गाग्रकां विष्टंभाण्डारयेद्यंत्रे निःकंपं प्रयतः शुचिः द्व
॥३॥ त्रिरुद्वेष्ट्याथ नेत्रेण चात्रे पत्न्याहृताः शुक्लाः। पूर्वं मंथेत्स्वरण्यं ते प्राच्यामग्रे स्यादेवाथ शु
चिः पतिः ॥४॥ नैकयापि विनाकार्यमाधानं भार्यया द्विजैः। अकृतं न द्विजानीयात्सर्वनान्वारम
लियत्र ॥५॥ वर्णज्येष्ठेन बह्वीभिः सवर्णाभिश्च जन्मतः। कार्यमग्निच्युते वाभिः साध्वीभिर्मंथ नः ५
नं पृथक् ॥६॥ नात्र शूद्रीं प्रयुंजीत न द्रोहद्वेषकारिणीं। न चैवात्रवतस्थान्नान्यपुंसा च सह न्य ४
मा संगतां ॥७॥ ततः शक्ततरा पश्चादासामन्यतरापि वा। उपेतानां वान्यतमो मंथेदग्निं निका राम
मतः ॥८॥ जातस्य लक्षणं कृत्वा तं प्रणीय समिध्य च। आधाय समिधं चैव ब्रह्माणं चोपवेश ह्व
येत्त ॥९॥ ततः पूर्णाहुतिं हुत्वा सर्वं तंत्र समन्वितो। गां दद्याद्यज्ञवास्त्वं ते ब्रह्मणो वाससी तथा ॥१०

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

स्थाले पाठ

होमपात्रमनादेशे द्रवद्रव्ये स्रुवः स्मृतः। पाणिरेवेतरस्मिंस्तु स्रुचैवात्रानुहूयते॥११॥ खादिरो
वाथ पालाशो द्विवितस्तिः स्रुवः स्मृतः। स्रुग्बाहुमात्रा विज्ञेया वृत्तस्तु ग्रहस्तयोः॥१२॥ स्रुवाग्रे
घ्राणवत्खातं द्व्यंगुष्ठं परिमंडलं। सर्वे खाताः सनिर्वाहाः स्रुचः स्युर्द्विषडंगुलाः॥१३॥ प्राक्कुश पाठ कुर्यात
श्चैव कुशैः कार्यः संप्रमार्जो जुहूषता। प्रतापनं च लिप्तानां प्रक्षाल्योष्णेन वारिणा॥१४॥ प्रांचं प्रां
चमुदञ्चमुदग्ग्रं समीपतः। तत्तथासादयेद्द्रव्यं यद्यथा विनियुज्यते॥१५॥ आज्यं द्रव्य
मनादेशे जुहोतिषु विधीयते। मंत्रस्य देवतायाश्च प्रजापतिरिति स्थितिः॥१६॥ नांगुष्ठादधि
२ घ का ग्राह्या समित्स्थूलतया क्वचित्। न वियुक्तत्वचा चैव न सकीटा न पाटिता॥१७॥ प्रादेशान्नाधि
न्यः का नोना न च शाखा विशाखिका। न सपर्णा न निर्वीर्या होमेषु च विजानता॥१८॥ प्रादेशद्वय
मिध्मस्य प्रमाणं परिकीर्तितं। एवंविधा स्युरेवेह समिधः सर्वकर्मसु॥१९॥ समिधोऽष्टादश
ध्मस्य प्रवदंति मनीषिणः। दर्शे च पौर्णमासे च क्रियास्वन्यासु विंशतिः॥२०॥ समिदादिषु

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

होमेषु मंत्रदैवत्यवर्जिता। पुरस्ताद्योपरिष्टाद्वे इंधनार्थं समिद्भवेत् ॥२१॥ इध्मोप्येधार्थमाचा
र्यैर्हविराहुतिषु स्मृतः। यत्रैवास्य निवृत्तिः स्यान्नस्पष्टीकरवाण्यहं ॥२२॥ अंगहोमसमित्तंत्र
सोष्यंत्याख्येषु कर्मसु। येषां वैतदुपर्युक्तं तेषु तन्न सदृशो नु च ॥२३॥ अद्भुतेगादि विपदिज्वल
होमादिकर्मणि। कृत्वा हुतिषु सर्वासु नैतेष्विध्मो विधीयते ॥२४॥ १ ॥ सूर्येस्तः शैलमप्राप्ते
षड्भिः शद्भिस्तथांगुलैः। प्रादुष्करणमग्नीनां प्रातर्भासां च दर्शनात् ॥१॥ हस्तादूर्ध्वं रविर्याव
द्गिरिं हित्वा न गच्छति। तावद्धोमविधिः पुण्यो नान्योभ्युदितहोमिनां ॥२॥ यावन्सम्यङ्न भाव्यं
ते नभस्यृक्षाणि सर्वतः। न च लोहितिमापैति तावत्सायं च हूयते ॥३॥ रजोनीहारधूमाभ्र
वृक्षाग्रांतरिते रवौ। संध्यामुद्दिश्य जुहुयाद्धुतमस्य न लुप्यते ॥४॥ न कुर्यात्क्षिप्रहोमेषु राम
द्विजः परिसमूहनं। वैरूपाक्षं च न जपेत्प्रपदं च विवर्जयेत् ॥५॥ पर्युक्षणं च सर्वत्र कर्तव्य ७
मदितेन्विति। अन्ते च वामदेव्यस्य गानं कुर्यादृचे विना ॥६॥ अहोमकेष्वपि भवेद्यथोक्तं चैव

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नारदाद्युक्तवाक्यैर्यदशांगुलमपारितं। इंधनार्थैः समिद्भवेत ॥२१॥ इध्मोप्येवार्थमात्रा
यनेत्रैप्रक्षाल्य शुचिर्भूत्वा समाहितः। पात्रे स्पष्टीकरवाण्यहं ॥२२॥ अंगहोमसमित्तंत्र
लं यशो वर्चः प्रजां पशूंश्च स्वर्निर्वा ब्रह्मप्रस्सद्दशेषु च ॥२३॥ अद्रूमंगादि विपदिज्जल
ः श्रावणादि सर्वानि घोरजस्वलाः। तासु स्नाने न कुर्यात ॥२४॥ ॥ स्वयैक्तिः शौलमप्राप्ते
स्नात्पृष्टौ तु तोयं यासान्न विद्यते। नतान दीशंदं व हंदः भेनासा ॥१॥ हस्ताद्द्ध्वं रविर्याव
णिवो ग्रैग्रेत स्नाने तथैव च। वेडस्वर्थ्यघस्वे वैव रजो दोषो न मो ॥२॥ पावं समय्यगमाव्यं
सर्वाणि ब्रस्याघाश्वदिवौकसः। नद्यार्थिनो प्यपित रोमरी व्याधी मस्मा रजो नीहार धूमान्त्र
यो सगे स्नानार्थं ब्रह्मस्वादिनः। यियासून्नु गच्छेत सहृष्टाः स्वेस्व रमकुर्याद्भिः प्रहोमेषु
पवैवांत च हत्यादयो मलाः। नूनं सर्वे स्वयं स्वांनि किं मुते कन्दीगयुं दृष्टांवसर्वत्र कर्तेम
मानामंतरोसे समाश्रितः। सोपि वेद्यः शरीरेणापर्षम्मुक्ते जलहोके वपि सवेद्यथोक्त्वेद

राम
७

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

दर्शने। वामदेव्यं गणे घृते च स्थंते वैश्वदेविके॥८॥ पात्रप्रधःस्थ[illegible]ए
वेत्। एककार्यार्थमाध्यात्मामरिध्यानपि वर्जयेत्॥९॥ बर्हिःपर्युक्षण॥२१॥ इध्मोपयेयार्थमात्रा
।कृत्वा कृतिषु सर्वासु दिकमेलन्नाविद्यते॥ ॥ हविष्येषु यवा मुख्या॥२२॥ अंगहोमसमित्तंत्र
माषकोद्रवगौरादि सर्वालाभेपि वर्जयेत्॥१०॥ पात्राकृति होदश[illegible] दूर्भंगादि विपरिज्जल
वेस्रुव स्त्रमात्रिका॥ दैवेन तीर्थेन च हूयते हविः स्वेगादिपि[illegible] यैस्तैः शेलमप्राप्ते
न विधि जुहोत्यग्नौ [illegible]॥१॥ हस्ताद्भु[illegible] विर्याव
-समिद्धे होतव्ये नासमिद्धे कदाचन। आरोग्यमिच्छन्नाप्नुदिनहोमिनां॥२॥ पावस्ते[illegible]व्यं
व्ये च हूतेवैव पाणिना स्रुपोपस्य दर्विभिः। न कुर्यात्तांव सायंच हूयते॥३॥ रजो नीहार धूमान्न
नैकेयमंत्यग्निं मुखाद्यो बोध्यजायत। नाग्निर्हुतमस्य न लुप्यते॥४॥ न कुर्याच्छिद्रहोमेषु
यथाहनि तथा प्रातर्नित्यं स्नायादनीतु[illegible]पदं च विवर्जयेत्॥५॥ पर्युक्षणं वसर्वत्रकर्तव्य
यों त्रूदेविना॥६॥ अहोमकेष्वपि सवेषु थोक्तंचेद

राम ७

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

कामान्वरादीन्कन्यकाश्रवं। आमुष्मिकानपि स्वान्या भुयाश्मनो संशयः॥१२॥ अ
शुच्यशुचि नादत्तमाममेच्छेत्जलादिना। अविजेत दशाहात्तु वेतारद्दाऽसिन्नुंजते॥१३॥
स्वर्तुन्येऽनः समानिस्युः सर्वाण्येनाऽसिन्नृतलोकूपम्यान्यपि सोमार्कग्रहणे नात्र संशयः॥
१४॥ ॥१०॥ ॥इति प्रथमः प्रपाठकः॥ ॥अत ऊर्ध्वं प्रवक्ष्यामि संध्योपासनकं विधिं। अ
नर्हः कर्मणां विप्रः संध्याहीनो यतः स्मृतः॥१॥ सव्ये पाणौ कुशान्कृत्वा कुर्यादाचमनक्रि
यां। ह्रस्वाः प्रचरणीयास्तु कुशा दीर्घास्तु बर्हिषः॥२॥ दर्भाः पवित्रमित्युक्तमतः संध्यादिक
र्मसु। सव्यः सोपग्रहः कार्यो दक्षिणः सपवित्रकः॥३॥ रक्षयेद्वारिणात्मानं परिक्षिप्य समन्त
तः। शिरसो मार्जनं कुर्यात्कुशैः सोदकबिंदुभिः॥४॥ प्रणवो भूर्भुवः स्वश्च सावित्री च तृती
यका। अब्दैवतस्त्र्यृचश्चैव चतुर्थ इति मार्जनं॥५॥ भूराद्यास्तिस्र एवैता महाव्याहृतयो
ऽव्ययाः। महर्जनस्तपः सत्यं गायत्री च शिरस्तथा॥६॥ अर्वेयं तितपः सत्यं मधुक्षरन्ति सिंधवः॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

आपो ज्योती रसोऽमृतं ब्रह्म भूर्भुवः स्वरिति शिरः। प्रतिप्रतीकं प्रणवमुच्चारयेदन्ते च शि
रसः ॥७॥ एता एता ८ सहानेन तथैभिर्दशभिः सह। त्रिर्जपेदायतः प्राणः प्राणायामः स उच्यते
॥८॥ करेणोद्धृत्य सलिलं घ्राणमासज्य तत्र वा। जपेदनायतासुर्वा त्रिः सकृत्वाघमर्षणं ॥९॥
उत्थायार्कं प्रतिप्रोहेत् त्रिकेणाञ्जलिमंभसः। उदुत्यमित्यृग्द्वयेन उपतिष्ठेदनन्तरं ॥१०॥ संध्या
द्वयेऽप्युपस्थानमेतदाहुर्मनीषिणः। मध्ये त्वह्न उपर्यस्य विभ्राडादीछया जपेत् ॥११॥ तद्वत्संप्र
कोपाह्निर्विवेकपादर्द्ध पादपि। कुर्यात्कृतांजलिर्वापि ऊर्द्ध्वबाहुरथापि वा ॥१२॥ यत्र स्यात्कृच्छ्र
भूयस्त्वं श्रेयसोऽपि मनीषिणः। भूयस्त्वं ब्रुवते तत्र कृच्छ्राच्छ्रेयो ह्यवाप्यते ॥१३॥ तिष्ठेदुदयना
त्पूर्वां मध्यमामपि शक्तितः। आसीतोदयादर्वाक् संध्यां पूर्वां त्रिकं जपन् ॥१४॥ एतत्संध्या
त्रयं प्रोक्तं ब्राह्मण्यं यदधिष्ठितं यस्य नास्त्यादरस्तत्र न स ब्राह्मण उच्यते ॥१५॥ संध्यालोपस्य च
कितः स्नानशीलश्च यः सदा। तं दोषा नैव सर्पन्ति गरुत्मन्तमिवोरगाः ॥१६॥ १ ॥ श्रीर्याह्निस्तर्प

राम ९ नौप२

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

यद्देवान्सन्तिलाग्निः पितॄनपि। नामांते तर्पयामीत्यादावोमितिच ब्रुवन्॥२॥ वैदमादितन्त्रा
रम्भ शक्तितो हरहर्जपेत्। उपतिष्ठेत्ततो रुद्रमर्घ्यं वा वैदिकाञ्जपेत्॥१॥ ब्रह्माणं विष्णुं रुद्रं प्र
जापतिं वेदान्देवाः छन्दांसि ऋषीन्पुराणाचार्यान्गन्धर्वानितरान्मासः संवत्सरः सावयवं
देवीरप्सरसो देवानुगान्नागान्सागरान्पर्वतान्सरितो दिव्यान्मनुष्यानितरान्मनुष्यान्यक्षान्
रक्षांसि सुपर्णान्पिशाचान्पृथिवीमोषधीः पशून्वनस्पतीन्भूतग्राममवतुर्विधमिति उपवीत्य
थ प्राचीनावीती। यमं यमपुरुषान्कव्यवालनलः सोमं यममर्यमणमग्निष्वात्तान्सोमपीथान्
बर्हिषदोऽथ स्वान्पितॄन् ऋ स सन्मातामहांश्चेति प्रतिपुरुषमभ्यस्येत्॥ ॥ज्येष्ठभ्रातॄन्श्वशुर
पितृव्यमातुलांश्च पितृवंश्य मातृवंश्यौ ये चान्ये मत्त उदकमर्हन्ति तांस्तर्पयामीत्ययमवसा
नोऽञ्जलिरथ श्लोकाः॥१८॥ ॥छायां यथेच्छं शरदातपार्तः पयः पिपासुः क्षुधितोऽन्नमन्नं। बालो जनित्रीं
जननीं च बालं योषित्पुमांसं पुरुषश्च योषां॥१९॥ तथा भूतानि सर्वाणि स्थावराणि चराणि च। विश्व

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

दुदकमिच्छेति सर्वाभ्युदयजं द्विसः ॥१०॥ तस्मात्सदैतत्कर्तव्यमकुर्वन्महतैनसा । युज्यते ब्राह्मणः
कुर्वन्विश्वमेतद्धि वर्त्तितं हि ॥११॥ अल्पत्वाद्धोमकालस्य बहुत्वात्स्नानकर्मणः । प्रातर्नतनुयात्स्ना
नं होमलोपो हि गर्हितः ॥१२॥ २ ॥ पञ्चानामथ सत्राणां महतामुच्यते विधिः । यैरिष्ट्वा सततं वि
प्रः प्राप्नुयात्सद्म शाश्वतं ॥१॥ देवभूतपितृब्रह्ममनुष्याणामनुक्रमात् । महासत्राणि जानीया
त्त एवेह महामखाः ॥२॥ अध्यापनं ब्रह्मयज्ञः स्योत्पित्र्यो बलिरथापि वा । यश्चाभ्युनिजपः प्रोक्तो
ब्रह्मयज्ञः स उच्यते ॥३॥ होमं वापि पितृयज्ञः स्योत्पित्र्यो ॥ पितृयज्ञस्तु तर्पणं । होमो दैवो बलिर्भौ
तो नृयज्ञोऽतिथिपूजनं ॥४॥ स्वाध्यायी कर्पणात्कार्यः पश्चाद्वा प्रातराहुतेः । वैश्वदेवावसाने वा
नान्यत्रैमित्तिकान्नायात् ॥५॥ अप्येकमाशयेद्विप्रं पितृयज्ञार्थसिद्धये । अदैवं नास्ति चेदन्यो राम
भोक्ता भोज्यमथापि वा ॥६॥ अप्युद्धृत्य यथाशक्त्या किंचिदन्नं यथाविधि । पितृभ्योऽथ मनुष्ये १०
भ्यो दद्यादहरहर्द्विजः ॥७॥ पितृभ्य इदमित्युक्त्वा स्वधाकारमुदीरयेत् । हंतकारं मनुष्येभ्यस्त्वद

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

न्यांसार्द्धत्र्यथमयामोंतः॥६९॥सायंप्रातर्वैश्वदेवः कर्त्तव्यो वलिकर्म च। अनश्नतापि सततमन्य
थाकिल्बिषीभवेत्॥७०॥अमुष्मै नम इत्येवं बलिदानं विधीयते। बलिदानप्रमाणार्थं नमस्का
रस्ततोयतः॥७१॥स्वाकारो होर वषट्कारं नमस्कारादिवौकसां। स्वधाकारः पितृणां वहंतकारा
नृणांततः॥७२॥स्वधाकारेणानिनयेत्पित्र्यं बलिमतः सदा। न दद्यो केनमस्कारैः कुर्वतिनेतिगो
तमः॥७३॥नावराद्धीबलयो भवंति महामार्जार श्रवणप्रमाणात्॥एकचवेदविच्छप्टं भवंतीतरेत
रमसाः सक्ताम्बु॥७४॥३॥ ॥अथ तद्विन्यासो वृद्धिपिंडानिवोत्तरोत्तराः अनुरोवलीन्दद्यात्पृ
थिव्यैवायवे विश्वेभ्योदेवेभ्यो प्रजापतयइति। सव्यतएतेषामेकैकस्यैकैकमद्भ्यः तुषाधिवन
स्पतिभ्य आकाशायकामायेत्येतेषामपि मन्यवइंद्राय वासुकये ब्रह्मण इत्येतेषामपिरक्षोजन
नेभ्यइतिसर्वेषां दक्षिणतः पितृभ्यइति वत्तुर्दक्षानित्या आसस्यप्रभृतयः काम्याः सर्वेषाम

ऽम्यस्तद

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

मा

तोद्भिः परिषेकः पिंडवच्च पश्चिमाप्रतिपत्तिः ॥५॥ नस्यात्तां काम्यसान्येऽज्जुहोति बलिकर्मणि पूर्ववान्

त्वविशेषोक्तो न्तु होति बलिकर्मणोः ॥६॥ काममंते न वेयात्तां न तु मध्ये कदाचन। नैकस्मिन्कर्मणि न

ते कर्मान्यन्नायते यतः ॥७॥ अग्न्यादिभ्यो मो तेषु क्तो होमः शाकल एव वा। अनाहिताग्नेरप्येष युज्य

ते बलिभिः सह ॥८॥ अन्नं व्याहृतिभिर्हुत्वा हुत्वा मंत्रैश्च शाकलैः। भूतेभ्यश्च बलिं दद्यात्ततोऽस्रोया

दनग्निमान् ॥९॥ स्पृष्ट्वापो वीक्ष्य मोऽग्निं च ततोऽञ्जलिपुटस्ततः। वामदेव्यं जपात्पूर्वं प्रार्थयेद्द्रविणोदसं

॥९॥ आरोग्यमायुरैश्वर्यं धीधृतिः शं बलं यशः। तुं जोवर्चः पशून्वीर्यं ब्रह्म ब्राह्मण्यमेव वा ॥१०॥ सौभा

ग्यं कर्मसिद्धिं च कुलज्यैष्ठ्यं सुकर्तृतां। सर्वमेतत्सर्वसाक्षिन्द्रविणोदरिराहि णः ॥११॥ नवब्रह्मयज्ञा रा॰

दधिकोऽस्ति यज्ञो न तत्प्रदानात्परमस्ति दानं। सर्वेन्नवं ततः क्तनवंः सदानानां ततो दृष्टः कैश्चिद्दस्याधि ११

कस्य ॥१२॥ सर्वैः पठन्मधुपयः कुल्याभिस्तर्पयेत्सुरान्। घृतामृतौघकुल्याभिर्यजूंष्यपि पठन्सु

[illegible] कुल्याभिरन्वहं मेदःकुल्याभिरपि तान्। अथर्वांगिरसः पठन् ॥१३॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

...ता॥ ब्रह्मयज्ञादपि ब्रह्मदानमेवातिरिच्यते॥८॥

मांसः सस्सारोदनमधुकुल्याभिस्तर्पयेत्सुरान्। वाकोवाक्यं पुराणानीतिहासानि चान्वहं॥१५॥ अगा
दानामन्यतममेते याऽशक्तितोऽन्वहं। पठन्मध्वाज्यकुल्याभिः पितॄनपि च तर्पयेत्॥१६॥ ते तृप्तास्तर्पयं
त्येनं जीवंतं प्रेतमेव च। कामचारी च भवति सर्वेषु सुरसद्मसु॥१७॥ गुर्वर्थी नोऽनतः स्पृशेत्सदृशं चैव पुना
ति सः। यं यं क्रतुं च पठति फलभाक्तस्य तस्य च॥१८॥ तद्ददद्धि समाप्नोति ब्रह्मलोकमविच्युतं॥२०॥८॥ ब्रह्म
णे दक्षिणा देया यत्र या परिकीर्त्तिता। कर्मान्ते नूयमानापि पूर्णपात्रादिका भवेत्॥१॥ यावता बहुभोक्तुस्तु
तृप्तिः पूर्णेन विद्यते। नावरार्ध्यमतः कुर्यात्पूर्णपात्रमिति स्थितिः॥२॥ विदध्याद्धौत्रमन्यश्चेद्दक्षिणार्द्धह
रो भवेत्। स्वयं चेदुभयं कुर्यादन्यस्मै प्रतिपादयेत्॥३॥ कुलर्त्विजमधीयानं सन्निकृष्टं तथा गुरुं। नाति
क्रामेत्सदा दित्सन्य इच्छेदात्मनो हितं॥४॥ अहमस्मै ददामीत्येवमाभाष्य दीयते। नैतावन्पृष्ट्वा ददत्तः
पात्रेपि फलमस्ति हि॥५॥ दूरस्थाभ्यामपि त्वाभ्यां प्रदाय मनसा वरं। इतरेभ्यस्ततो दद्यादेष दानवि
धिः परः॥६॥ सन्निकृष्टमधीयानं ब्राह्मणं यो व्यतिक्रमेत्। यद्ददाति तमुल्लंघ्य तत्स्तेयेन स युज्यते॥७॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

यस्य वास्ति गृहे मूर्खो दूरस्थश्च गुणान्वितः। गुणान्विताय दातव्यं नास्ति मूर्खे व्यतिक्रमः॥८॥ ब्राह्मणाति
क्रमो नास्ति विप्रे वेदविवर्जिते। ज्वलंतमग्निमुत्सृज्य न हि भस्मनि हूयते॥९॥ आज्यस्थाली प्रकर्तव्या
तैजसद्रव्यसंभवा। महीमयी वा कर्त्तव्या सर्वास्वाज्याहुतीषु च॥१०॥ आज्यस्थाल्याः प्रमाणं तु यथाका
मं तु कारयेत्। सुदृढामव्रणां भद्रामाज्यस्थालीं प्रचक्षते॥११॥ तिर्यगूर्ध्वं समिन्मात्रा दृढा नातिबृहन्मुखी
मृन्मय्यौदुंबरी वापि चरुस्थाली प्रशस्यते॥१२॥ स्वशाखोक्तो विधिस्तिन्नो ह्यदग्धो कठिनः शुभः। न चातिशि
थिलः पाक्यो न च रूक्षोऽतिरसस्तथा॥१३॥ इध्मजातीयमिध्मार्द्धप्रमाणं मेक्षणं भवेत्। वृत्तं चांगुष्ठपृथ्वग्रम
वदानक्रियाक्षमं॥१४॥ एषैव दर्वी यस्तत्र विशेषस्तमहं ब्रुवे। दर्वी द्व्यंगुलपृथ्वग्रा तुरीयोनं च मेक्षणं
॥१५॥ मुसलोलूखले वार्क्षे स्वायते सुदृढे तथा। इच्छाप्रमाणे भवतः शूर्पं वैणवमेव च॥१६॥ दक्षिणं वा
मतो बाह्यमात्माभिमुखमेव च। करं करस्य कुर्वीत करणे न्यंचकर्मणः॥१७॥ कृत्वाभिमुखो पाणी स्व
स्थानस्थौ सुसंयुतौ। प्रदक्षिणं तथासीनः कुर्यात्परिसमूहनं॥१८॥ बाहुमात्राः परिधयः सजवः सत्वचो

राम
१२

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

ग्य २

त्रणाः। त्रयोऽन्न वं त्यशीर्णाग्राए केषां तु चतुर्दिशं ॥१५॥ प्रागग्रा वभितः पश्चादुदग्रे गे मथापरं। न्यसे
त्परिधिमन्यश्चेदुदगग्रः स पूर्वतः॥१६॥ यथोक्तवस्त्वसंपत्तौ ग्राह्यं तदनुकारियत्। यवानामिव
गोधूमा व्रीहीणामिव शालयः॥२१॥५॥ ॥पिंडान्वाहार्यकं श्राद्धं क्षीणे राजनि शस्यते। वासरस्य
तृतीयेंऽशे नातिसंध्यासमीपतः॥१॥ यदा चतुर्दशीयामं तुरीयमनुपूरयेत्। अमावास्या क्षीयमा
णा तदैव श्राद्धमिष्यते॥२॥ यदुक्तं दैयैह स्त्वेव दर्शनिन्नैति चंद्रमाः। अनयापेक्षया ज्ञेयं क्षीणे रा
जनि वेत्यपि॥३॥ यच्चोक्तं दृश्यमानोपि तच्चतुर्दृश्यपेक्षया। अमावास्यां प्रतीक्षेत [illegible] तदंते वापि नि
र्वपेत्॥४॥ अष्टमेंऽशे चतुर्दश्याः क्षीणो भवति चंद्रमाः। अमावास्याष्टमेंऽशे च पुनः किल भवेद
णुः॥५॥ आग्रहायण्यमावास्या तथा ज्येष्ठस्य या भवेत्। विशेषमस्यां ब्रुवते चंद्रचारविदो जनाः॥
॥६॥ अत्रैंदुराद्ये प्रहरेऽवतिष्ठ चतुर्थभागोनकलावशिष्टः। तदंत एव क्षयमेति नूनं स्वा एवं ज्यो
तिश्चक्रविदो वदंति॥७॥ यस्मिन्नब्दे द्वादशैकश्चयोन्यस्तस्मिन् स्तृतीया परिदृश्यो नियतो प्रजायते

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

एवं वारं वं ह्रमसो विदित्वा द्वीणेत स्मिन्न परा ह्ने च दद्यात्॥८॥ सम्मिश्राया च तुर्द्दश्या त्र
मावास्यान वेक्ष्य चित्। खर्विंतां तां विदुः केचिद्भ्रा ता ध्यामिति चापरे॥९॥ वर्द्धमाना ममावा
स्यां लक्षयेच्चेदपरे हनि। यामांस्त्रीनधिकान्वापि पितृयज्ञस्ततो भवेत्॥१०॥ पक्षादावेव कु
५कं र्वीत सदा पाक्षादिचरुं। पूर्वाह्न एव कुर्वीतिविद्धे प्यन्ये मनीषिणः॥११॥६॥ ॥सपितुः पि
तृकृत्येषु अधिकारो न विद्यते। न जीवंत मतिक्रम्य किंचिद्दद्यादिति श्रुतेः॥१॥ पितामहे
ध्रियमति चापि तु प्रेतस्य निर्वपेत्। पितुस्तस्य च वृत्तस्य जीवेच्चेत्र पितामहः॥२॥ पितुः पितुः
पितुश्चैव तस्यापि पितुरेव वा कुर्यात्पिंडत्रयं यस्य संस्थितः प्रपितामहः॥३॥ जीवंतमति
दद्याद्वा प्रेतायान्नोदके द्विजः। पितुः पितृभ्यो वा दद्यात्सपितेत्यपरा श्रुतिः॥४॥ पितामह पितुः
पश्चात्पंचत्वं यदि गच्छति। पौत्रेणैकादशाहानि कर्त्तव्यं श्राद्ध षोडशं॥५॥ नेतस्यौ त्रेणा कर्त्तव्यं राम १
पुत्रवांश्चेत्पितामहः। पितुः सपिंडतां कृत्वा कुर्यान्मासानुमासिकं॥६॥ त्रसंस्कृतो न सः स्का

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नत्र

यैश्चैर्वैर्पौत्रप्रपौत्रकैः। पितरं संस्कुर्यादिति कात्यायनोऽब्रवीत्॥७॥ पापिष्ठमपि शुद्धेन शुद्धं
पापकृतापि वा। पितामहेन पितरः संस्कुर्यादिति निश्चयः॥८॥ ब्राह्मणादिहते तातेपतिते
संगवर्जिते। व्युत्क्रमाच्च मृते देयं येभ्य एव ददात्यसौ॥९॥ मातुः सपिंडीकरणं पितामह्यासहोदि
तं। यथोक्तेनैव कल्पेन पुत्रिका यान वेत्सुतः॥१०॥ न योषिद्भ्यः पृथग्दद्यादवसानदिनादृते
स्वभर्तृपिंडमात्राभ्यस्तृप्तिरासां यतः स्मृता॥११॥ मातुः प्रथमतः पिंडं निर्वपेत्पुत्रिकासुतः।
द्वितीयं तु पितुस्तस्यास्तृतीयं तु पितुः पितुः॥१२॥७॥ पुरतो यात्मनः कर्षूः साहूर्वापदिकीर्त्यते।
मध्यमाद्दक्षिणे नास्या स्तद्दक्षिणतउत्तमा॥१॥ वायव्याग्निदिङ्मुखां तास्ताः कार्याः साद्व्यंगुलांतरा।
ती हस्तानायवमध्यास्यमध्ये नावद्वोत्किरेत्॥२॥ शंकुमुखस्वादिरः कार्यो रजतेन विभूषितः। शंकु
स्तैवोपवेषस्स्याद्वादशांगुलइष्यते॥३॥ त्र्यग्याशाग्रैः कुशैः कार्यं कर्षूणां स्तरणं घनैः। द
क्षिणांतांतदग्रैस्तु पित्र्यन्नेपरिस्तरेत्॥४॥ स्यगरं सुरभिन्नेयं चंदनादिविलेपनं। सौवीरांज

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नमिस्तुकं पिंजलीनां यदंजनं ॥५॥ स्वस्तरे सर्वमासाद्य यथावदुपयुज्यते । दैवपूर्वं ततः श्रा
द्धमत्वरः शुचिरारभेत् ॥६॥ तूष्णीं पृथगपो दद्यान्मंत्रेणानुतिलोदकं । गंधोदकं च दातव्यं संनि
कर्षक्रमेण तु ॥७॥ आसनाद्यर्घ्यपर्यंतं वसिष्ठेन प्रचोदितं । कृत्वा कर्मार्थपात्रेषु युक्तं दद्यात्ति
लोदकं ॥८॥ आसुरेण तु पात्रेण यस्तु दद्यात्तिलोदकं । पितरस्तस्य नाश्नंति दश वर्षाणि पंच
च ॥९॥ कुलालचक्रनिष्पन्नमासुरं मृन्मयं स्मृतं । तदेव हस्तघटितं स्थाल्यादि दैविकं भवेत्
॥१०॥ गंधा ब्राह्मणसात्कृत्वा पुष्पाण्यृतुभवानि च । धूपं चैवानुपूर्वेण अग्नौ कुर्यादनंतरं ॥११
॥ अग्नौकरणहोमश्च कर्तव्यमुपवीतिना । प्राङ्मुखेनैव देवेभ्यो जुहोतीति श्रुतिः श्रुतेः ॥१२॥
अपसव्येन वा कार्यो दक्षिणाभिमुखेन वा । निरुप्य हविरन्यस्मा अन्यस्मै न हि हूयते ॥१३॥ स्वाहा राम
कुर्यान्न मंत्रांते न चैव जुहुयाद्धविः । स्वाहाकारेण हुत्वाग्नौ पश्चान्मंत्रं समापयेत् ॥१४॥ पित्र्ये १४
यः पङ्क्तिमूर्द्धन्यस्तस्य पाणावग्निमान् । हुत्वा मंत्रवदन्येषां तूष्णीं पात्रेषु निक्षिपेत् ॥१५॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नोंकुर्याद्धोममंत्राणां पृगादिषु कुत्रचित्। अन्येषां वाविस्पष्टानां कार्यमावमनादिना॥१६॥स्वयेन
पाणिनोत्पिवंयदत्र समुदीरितं।पदिग्रहणमात्रंतत्सव्यस्यादिशातिवृतं॥१७॥पिज्यत्याद्यग्निसं
ग्रह्य दक्षिणोत्तनेनेशत्करात्त्।अन्याभ्येदसव्येनकुर्याद्दुद्धेरवनादिकं॥१८॥यावदर्थमुपाद
यहविषोर्नकमर्नकं।वहूणामहसन्नीयापिंडान्दानुमुपक्रमेत्॥१९॥पितुरुत्तरकर्षुशेम
ध्यमेमध्यमस्यतु।दक्षिणेतत्पितुश्चैवपिंडान्यर्वेणनिर्वपेत्॥२०॥वाममावर्त्तनंकेचिदुद
गंतंप्रचक्षते।सर्वेगौतमशांडिल्यौशांडिल्यायनएवच॥२१॥आवृत्यप्राणमायम्यपितॄ
न्ध्यायन्यथार्थतः।जपंस्तेनैवचावृत्यततःप्राणंप्रमोचयेत्॥२२॥शाकंचफाल्गुनाष्टम्यांस्व
यंपत्न्यपिवापचेत्।यस्तुशाकादिहोमश्चकार्यःपूपाष्टकावृत्त॥२३॥अन्वष्टक्यंमध्यमाया
मितिगौतमगोतमौ।वार्करवंडिश्चसर्वासुकौत्सोमेनेष्टकासुच॥२४॥स्थालीपाकंपशुस्था
नेकुर्याद्वाअनुकाल्मिकं।अपयेत्तंसवत्सायास्तरुणायागोःपयस्यतु॥२५॥८॥सायमादिप्रातरं

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

तमेकंकर्मप्रचक्षते।दर्शांतंपौर्णमासाद्यमेकमेवमनीषिणः॥१॥ ऊर्द्ध्वंपूर्णाहुतेर्दर्शःपौर्ण
मासोपिवाग्रिमः।यआयातिसहोतव्यःसएवादिरितिश्रुतेः॥२॥ ऊर्द्ध्वंपूर्णाहुतेंकुर्यात्सायं
होमादनंतरं।वैश्वदेवंतुपाकांतेबलिकर्मसमन्वितं॥३॥ ब्राह्मणाञ्भोजयेत्पश्चादभिरूपां
स्वशक्तितः।यजमानस्ततोऽश्नीयादितिकात्यायनोऽब्रवीत्॥४॥ वैवाहिकेऽग्नौकुर्वीतसायंप्रात
स्त्वतन्द्रितः।चतुर्थीकर्मकृत्वैतदेतच्छाट्यायनेर्मतं॥५॥ ऊर्द्ध्वंपूर्णाहुतेःप्रातर्हुत्वातांसायमा
हुतिं।प्रातर्होमंततःकुर्यादेषएवोत्तरोविधिः॥६॥ सायंहोमात्ययेप्रातर्हुत्वातांसायमाहुतिं।
प्रातर्होमस्तदैवस्यादेषएवोत्तरोविधिः॥७॥ पौर्णमासात्ययेहव्यंहोतावायदहर्न्वेत्प्रातदहर्जु
हुयादेवममावास्यात्ययेपिवा॥८॥ आहुमानेऽग्नेनष्टेत्वयेत्कालेसमाहितः।संपन्नेतुपुनस्त राम
स्मिन्हूयतेतदिहोच्यते॥९॥ आहुतापरिसंख्यायपात्रंकृत्वाहुतीःसकृत्।मंत्रेविधिवद्धुत्वा १५
एवमेवापराअपि॥१०॥ यत्रव्याहृतिभिर्होमःप्रायश्चित्तार्थकोभवेत्।चतस्रस्तत्रविज्ञेयाःस्त्री

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

पाणिग्रहणे तथा ॥११॥ अपि वाऽज्ञातमित्येषा प्राजापत्याऽपि वाहुतिः । होतव्या त्रिविकल्पोऽयं
प्रायश्चित्तविधिः स्मृतः ॥१२॥ यद्यग्निरग्निनान्येन संभवेद्दाहितः क्वचित् । अग्नये विविचय इति
जुहुयाद्वा घृताहुतिं ॥१३॥ अग्नयेऽप्सुमते चैव जुहुयाद्दै घृतेन वेत् । अग्नये शुचये चैव जु-
हुयाच्चेद् दशिमना ॥१४॥ गृहदाहाग्निनाग्निस्तु यष्टव्यः क्षामवान् द्विजैः । दावाग्निना च संसर्गो
हृदयं यदि तप्यते ॥१५॥ ह्रिद्भूतो यदि संसृज्येत संसृष्टमुपशामयेत् । असंसृष्टं जागस्त्ये
द्विरिशामैवमुक्तवान् ॥१६॥ न स्वग्नावन्यहोमः स्यान्मुक्त्वैकां समिदाहुतिं । सगर्भसत्क्रियार्थ्या
न्ध्ययावन्नासौ प्रजायते ॥१७॥ अग्निस्तु नामधेयादौ होमे सर्वत्र लौकिकः । न हि पित्रा समानीत-
पुत्रस्य भवति क्वचित् ॥१८॥ यस्याग्नावन्यहोमः स्यात् स वैश्वानरदैवतं । चरुं निरूप्य जुहुयात्प्राय
श्चित्तं तु तस्य तत् ॥१९॥ परेणाग्नौ हुते स्वार्थे परस्याग्नौ हुते स्वयं । पितृयज्ञात्यये चैव वैश्वदे
व्यस्य च ॥२०॥ अनिष्ट्वा नवयज्ञेन नवान्नप्राशने तथा । भोजने पतितान्नस्य चरुर्वैश्वानरो भ
वेत् ॥२१॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

त मे ... न्यः। पिता दद्यात्सुतसंस्कारकर्मसु। पिंडानोद्वहनान्तेषां तस्याभावे तु नक्रमात्॥२२॥ भ्रू
तप्रोषाञ्च न पत्नी यस्य सन्निहिता भवेत्। रजोरोगादिना तत्र कथं कुर्वन्ति याज्ञिकाः॥२३॥ म
हानसे तत्र या कुर्यात्सवर्णां तां प्रवाचयेत्। प्रणवाद्यपि वा कुर्यात्कात्यायनवचो यथा॥२४॥ यज्ञवा
स्तु निमुक्त्वा वस्तं वेदज्ञे पटौ तथा। दर्भसंख्यानविहिता विष्टरास्तरणेषु वा॥२५॥ ए॥ निद्वि प्राग्नि
८· स्वदारेषु परिकल्प्यर्त्विज्जं तथा। प्रवसेत्कार्यवान्विप्रो वृथैव न चिरं क्वचित्॥१॥ मनसा नैत्तिकं
कर्म प्रवसन्नप्यतंद्रितः। उपविश्य शुचिः सर्वं यथाकालमनुद्रवेत्॥२॥ पत्न्यां वाप्यवियोगाग्नि
न्याशुश्रूषो गम्नर्विनीतया। सौभाग्यवित्तावैधव्यकामया भर्तृभक्तया॥३॥ या वा स्याद्वीरसूरा
सामाज्ञासंपादिनी प्रिया। दक्षा प्रियंवदा शुद्धा तामत्र विनियोजयेत्॥४॥ दिनक्रमेणावा कर्मय
था ज्येष्ठं· स्वशक्तितः। विभज्य सह वा कुर्युर्यथा ज्ञानमशाठ्यवत्॥५॥ स्त्रीणां सौभाग्यतो ज्येष्ठ्यं वि
द्ययैव द्विजन्मनाम्। न हि स्वल्पेन तपसा जन्तोत्रुष्यान्ति योषितः॥६॥ भार्तृदेशवर्तिन्यास्तत्थो मा राम १६

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

बद्धाग्निर्व्रतैः। अग्निस्त्वतो बितो मुत्रसा स्त्री सौभाग्यमाप्नुयात्॥७॥ श्रोत्रियः सुभगां गांच
अग्निमग्निचितिं तथा। प्रातरुत्थाय यः पश्येदापद्भ्यः स प्रमुच्यते॥८॥ विनयावनतापि स्त्री
भर्तुर्या दुर्भगा भवेत्। अमुत्रामाग्निनर्तृणाम विज्ञातिन्नतातया॥९॥ पापिष्ठं दुर्भगामंत्यं
नग्नमुत्कृत्तनासिकं। प्रातरुत्थाय यः पश्येत्स कलेरुपयुज्यते॥१०॥ पतिमुल्लंघ्य मोहात्स्त्री
केकेन न नरकं व्रजेत्। लब्ध्वा मानुषां तां प्राप्य किं किं दुःखं न पश्यति॥११॥ पतिशुश्रूषयैव स्त्री स ३५
र्वल्लोकान् समश्नुते। दिवः पुनरिहायाता सुखानामवधिर्भवेत्॥१२॥ सदारोन्यान्यनदूरि
नूकार्थं वित्कारणान्तरात्। यदृच्छेद्दग्निमान्कर्तुं कर्मोहोस्य विधीयते॥१३॥ स्वेच्छावैवर्नवेद्धोमो
लौकिकेन कदाचन। नानध्याहिताग्नेः स्वं कर्म लौकिकेऽग्नौ विधीयते॥१४॥ षडाकृतिकमन्येतु
कृत्वा धूकवदश्नि। तानध्यात्मनां थंक्षिप्ता नावध्यावन्न परिणीयते॥१५॥ पुरस्तात्त्रिनिकल्प
पन्न्यायश्चिन्तमुदाहृतं। तत्षडाहुतिकिं शिष्टैर्यज्ञविद्भिः प्रकीर्त्तितं॥१६॥१७॥ इति द्वितीयः प्रपाठकः॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

॥ असमर्द्धं तु दंपत्योर्होति वचनात्त्विगादिना॥ द्वयोरप्यसमर्द्धं हि त्वेवेद्धुतमनर्थकं॥१॥ वि
या हाग्निं स भार्यश्चेत्सीमामुल्लंघ्य गच्छति। होमकालात्यये तस्य पुनराधानमिष्यते॥२॥ अर
17 ण्योः क्षयनाशाग्निदाहे चाग्निं समाहितः। पालयेदुपशांते स्मिन्पुनराधानमिष्यते॥३॥ ज्येष्ठा
चेद्बहुभार्यस्य अतिचारेण गच्छति। पुनराधानमत्रैक इच्छंति न तु गौतमः॥४॥ दाहयि
त्वाग्निभिर्भार्यां सदृशीं पूर्वसंस्थितां। पात्रैश्चाथाग्निमादध्यात्कृतदारो ऽविलंबितः॥५॥ एवंवृ
त्ताः सवर्णास्त्री द्विजातिपूर्वसारिणी। दाहयित्वाग्निहोत्रेण यज्ञपात्रैश्च धर्मवित्॥६॥ द्विती
यां चैव यः पत्नीं दहेद्वैतानिकाग्निभिः। जीवंत्यां प्रथमायां च ब्रह्मघ्नेन समं हि तत्॥७॥ मृतायां
तु द्वितीयायां यो ऽग्निहोत्रं समुत्सृजेत्। ब्रह्मोक्तं तं विजानीयाद्यश्च कामात्समुत्सृजेत्॥८॥
मृतायामपि भार्यायां वैदिकाग्निं न हि त्यजेत्। उपाधिनापि तत्कर्म यावज्जीवं समापयेत्॥९॥ राम ७
रामो ऽपि कृत्वा सौवर्णीं सीतां पत्नीं यशस्विनीं। ईजे यज्ञैर्बहुविधैः सह भ्रातृभिरच्युतः॥१०॥

पि ३

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

योदहेदग्निहोत्रेण स्वेन भार्यां कथंचन। स स्त्री संपद्यते तेन स्त्री चैवास्य पुमान्भवेत्॥११॥
भार्यामरणशप्ता वा देशान्तरगतापि वा। अधिकारी भवेत्पुत्रो महापातकिनि द्विजे॥१२॥ मा
मान्या चेन्म्रियते पूर्वं भार्या पतिविमानिता। त्रीणि जन्मानि सा पुंस्त्वं पुरुषः स्त्रीत्वमर्हति॥१३॥
पूर्वैव योनिः पूर्वावृत्पुनराधानकर्मणि। विशेषोत्राप्युपस्थानमाज्याहुत्यष्टकं तथा॥१४॥ कृ
त्वा व्याहृतिहोमान्तमुपतिष्ठेत पावकं। अध्यायः केवलो ज्ञेयः कस्तेजामीत्यमानसः॥१५॥ अ
ग्निमीळे दूडे अग्न आयाहि अग्न आयाहि वीतये। तिस्रोग्निर्ज्योतिरित्यग्निं दूतमग्ने मृडेति च॥१६॥ इ
त्यष्टका चाहुतीर्हुत्वा यथाविध्यनुपूर्वशः। पूर्णां हुत्वादिकं सर्वमिन्यत्पूर्ववदाचरेत्॥१७॥ अ
रण्योरल्पमप्यंगं यावत्तिष्ठति पूर्वयोः। न तावत्पुनराधानमन्यारण्योर्विधीयते॥१८॥ विनष्टं
स्त्रुक्स्त्रुवं भुक्तं पात्रकं स्थालमुदर्चिषि। प्रत्यगग्रं च मुसलं प्रहरेज्जातवेदसि॥१९॥ ॥१॥
स्वयं होमासमर्थस्य समीपमुपसर्पणं। तत्राप्यशक्तस्य सतः शया[illegible]। नाच्चोपवेशनं॥ ११॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

कृत्वायांसायमाकृत्यांदुर्बलस्यैव कृच्छ्रीनवेत्। प्रातर्होमस्तदैवस्याज्जीवेच्चेच्छः पुनर्नवा।।२।।
दुर्बलंस्नापयित्वाऽनंशुद्धचैलाभिसंवृतं। दक्षिणाशिरसंभूमौबर्हिष्मत्यांनिवेशयेत्।।३।। घृ
तेनाभ्यक्तमाप्लाव्यसवस्त्रमुपवीतिनं। चंदनोक्षितसर्वांगंसुमनोभिर्विभूषयेत्।।४।। हिर
ण्यशकलान्यस्यक्षिप्त्वाच्छिद्रेषुसप्तसु। मुखेष्वथापिधायैनंनिर्हरेयुःसुतादयः।।५।। आ
मपात्रेऽन्नमादायप्रेतमग्निपुरःसरं। एकोऽनुगच्छेत्तस्यार्द्धमर्द्धपथ्युत्सृजेद्भुवि।।६।। अर्द्ध
मादहनंप्राप्य आसीनोदक्षिणामुखः। सव्यंजान्वाच्यशनकैःसतिलंपिंडदोभवेत्।।७।। अथ
पुत्रादिराप्लुत्यकुर्याद्दारुचयंमहत्। भूप्रदेशेशुचौयुक्तेपश्चाच्चित्यादिलक्षणे।।८।। तत्रोत्ता
ननिपात्यैनंदक्षिणाशिरसंमुखे। आज्यपूर्णांस्रुचंदद्याद्दक्षिणाग्रांनसिस्रुवं।।९।। पादयो
रधरांप्राचीमरणीमुरसीतरां। पार्श्वयोःशूर्पचमसेसव्यदक्षयोःक्रमात्।।१०।। मुसलेनसह
न्युब्जंमंतरूर्वोरुलूखलं। चात्रोविलीकमत्रैवामनश्चनयनोविभी।।११।। अपसव्येनतत्लैवंत

राम
१८

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

धाग्यतः पितृदिग्मुखः। अथाग्निं सव्यजान्वक्तो दद्याद्दक्षिणतः शनैः॥१२॥ अस्मात्त्वमधिजातो
सि त्वदयं जायतां पुनः। असौ स्वर्गाय लोकाय स्वाहेति यजुरीरयन्॥१३॥ एवं गृहपतिर्दग्धः
सर्वं तरति दुष्कृतं। यश्चैनं दाहयेत्सोपि प्रजां प्राप्नोत्यनिंदितां॥१४॥ यथा स्वायुधधृक्कश्चिद्योधाघोर
णान्यपि निर्भयः। अतिक्रम्यात्मनोभीष्टं स्थानमिष्टं प्रविंदति॥१५॥ उक्तौ तौ द्वारदेशे च विश्रां
तो वास्थिसंचये। स्तंबे संप्रसवे चैव षट्पिंडान्संनिर्वपेत्॥१६॥ एवमेषोग्निमान्यज्ञपात्रै
र्युधाविभूषितः। लोकानन्याननतिक्रम्य परं ब्रह्मैव विंदति॥१७॥२॥ अथानपेक्ष्य येत्यापः स
र्व एव शवस्पृशः। स्नात्वा सचैलमाचम्य दद्युरस्योदकं स्थले॥१८॥ गोत्रनामानुवादांते तर्पया
मीत्यनंतराः। दक्षिणाग्रान्कुशान्कृत्वा सतिलं तु पृथक्पृथक्॥२॥ एवं सतोदकान्सम्यक् स
र्वान्शाड्वलसंस्थितान्। आप्लुत्य पुनराचांता न्वदेयुस्तेनुयायिनः॥३॥ मा शोकं कुरुतानित्ये
सर्वस्मिन्प्राणधर्मणि। धर्मं कुरुत यत्नेन यो वः सह गमिष्यति॥४॥ मानुष्ये कदलीस्तंभे निःसा

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

19

रे सार मार्गणं । यः करोति स सम्मूढो जलबुद्बुदसन्निभे ॥५॥ गंत्रीव सुमती नाश मुदधिर्देवता

नि च । फेनप्रख्यः कथं नाशं मर्त्यलोको न यास्यति ॥६॥ पंचधा निर्मितः कायो यदि पंचत्वमाग

तः । कर्मभिः स्वशरीरस्यैस्तत्र का परिवेदना ॥७॥ सर्वे क्षयांता निचयाः पतनांताः समुच्छ्रयाः ।

संयोगा विप्रयोगांता मरणांतं हि जीवितं ॥८॥ श्लेष्माश्रु बांधवैर्मुक्तं प्रेतो भुंक्ते यतोऽवशः । अ

तो न रोदितव्यं हि क्रियाः कार्याः प्रयत्नतः ॥९॥ एवमुक्त्वा व्रजेयुस्ते गरहांध्वज्ञघु पुरःसराः । स्नान

अग्निस्पर्शनाद्यैश्च शौचैः शुद्धा युवितरैः कृतैः ॥१०॥३॥ एवमेवाहिताग्नेस्तु पात्रन्यासादिकं भवेत् ।

कृष्णाजिनादिकश्चात्र विशेषस्तत्र चोदितः ॥१॥ विदेशमरणे स्थीनि आहृत्याभ्यज्य सर्पिषा ।

दाहयेदूर्णयाच्छाद्य पात्रन्यासादि पूर्ववत् ॥२॥ अस्थ्नामलाभे पर्णानि शाकलान्युक्तया वृता । भ

र्जयेदस्थिसंख्यानि ततः प्रभृति सूतकं ॥३॥ महापातकसंयुक्तो दैवात्स्यादग्निमान्यदि । शूद्राग्नीनि — राम

र्वापयेच्छ्रौतमप्सु स्यैस परिच्छदं ॥४॥ पुत्रादि पालयेदग्नीन्युक्त आदोषसंक्षयात् ॥५॥ प्रायश्चि — १९

त्तं न कुर्याद्यः कुर्वन्वाग्निर्यत्ने यदि ।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

सादयेद्भस्मयं वाप्सु अज्ञोऽग्निरन्नवद्यतः। पात्राणि दग्धाद्विप्राय दद्यादप्सु वा क्षिपेत्॥६॥
अनग्नेर्वा वृतानां शरीरदग्धव्यायामाक्षवस्थिता। अग्निप्रदानमंत्रोऽस्या न प्रयोज्य इति स्थितिः॥
॥७॥ अग्निनैव देहे क्षायां सवर्णापतितान्न वेत्। तद्भर्तारेणपात्रपाली दाहयेत्पृथगान्तिके॥
॥८॥ अपरे घृतस्त्रीयेवास्नस्थ्नां संचयनं भवेत्। यस्तत्र विधिरादिष्टः स षिभिः सोऽधुनोच्य
ते॥९॥ स्नानान्तं पूर्ववत्कृत्वा गव्येन पयसा ततः। सिंचेदस्थीनि सर्वाणि प्राचीनावीत्यमन्त्र
वयन्॥१०॥ शमीपलाशशाखाभ्यामुद्धृत्योद्धृत्य भस्मनाः। आज्येनाभ्यज्य गव्येन संवये द्रुप
वारिणा॥११॥ मृत्पात्रसंपुटे कृत्वा सूत्रेण परिवेष्ट्य वा। श्वभ्रं खात्वा शुचौ भूमौ निखनेद्दक्षि
णामुखः॥१२॥ पूरयित्वाऽवटं पंकपिंडं सैवालसंयुतं। दत्वोपरि समं शेषं कुर्यात्सर्वा क्रिया क
॥ंघि मेण॥१३॥ एवमेवागृहीताग्नेः प्रेतस्य विरिष्यते। स्त्रीणामिवाग्निदानं स्याद्यथातोनुक्रमोच्यते
॥१४॥ ॥श॥ आशौचे कर्मणां त्यागः संध्यादीनां विधीयते। होमः श्रौते तु कर्तव्यः शुष्कान्नेनापि वा फलैः॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

अन्नलठ्ठं हावयेत्स्मात्तैतद्भावे ऽन्नतां अन्नतं वा हावयेदन्नमनारंभविधानतः ॥२॥ अन्न
तमोदनसंस्कारादितं तंडुलादि अन्नतां अन्नतं व्रीह्यादि चान्नतं प्रोक्तमिति द्व्यात्रिधा बुधैः ॥३॥
सूतके च प्रवासे च स्वाशक्तौ श्राद्धभोजने । एवमादिनिमित्तेषु हावयेदिति योजयेत् ॥४॥ न
त्यजेत्सूतके कर्म ब्रह्मचारी स्वकं क्वचित् । न दीक्षणात्परं यज्ञे न कृच्छ्रादि तपश्चरन् ॥५॥
पितर्यपि मृते नैषां दोषो भवति कर्हिचित् । आशौचं कर्मणोऽन्ते स्यात् त्र्यहं वा ब्रह्मचारिणः ॥६॥
श्राद्धमग्निमतः कार्यं दाहादेकादशेऽहनि । प्रत्याब्दिकं तु कुर्वीत प्रमीताहनि सर्वदा ॥७॥ द्वाद
शप्रतिमासं त्वाद्यषाण्मासिके तथा । सपिंडीकरणं चैव एतद्वै श्राद्धषोडशं ॥८॥ एकाहेन
तु षण्मासा यदा स्युरपि वा त्रिभिः । न्यूनः संवत्सरश्चैव स्यातां षाण्मासिके तदा ॥९॥ यानि
पंचदशाद्यानि अपुत्रस्येतरेण तु । एकस्मिन्नह्नि देयानि अपुत्रोपाश्च सर्वदा ॥१०॥ सूत
के तु समुत्पन्ने स्मार्ते कर्म कथं भवेत् । पिंडयज्ञं चरुं होमम् असगोत्रेण कारयेत् ॥११॥

राम
२०

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नयोषायाः पतिर्दद्यादपुत्रायाश्रपि क्वचित्। नपुत्रस्यपितावैवनानुजस्य तथाग्रजः॥१२॥
एकोद्दिष्टे हि निर्वर्त्य अर्वाग्दर्शाद्यथाविधि। प्रकुर्वीताग्निमान्पुत्रो मात्रापित्रोः सपिंडनं
॥१३॥ सपिंडीकरणादूर्ध्वं न दद्यात्प्रतिमासिकं। एकोद्दिष्टविधानेन दद्यादित्याह गौतमः
॥१४॥ कर्षूसमन्वितं मुक्त्वा तथाद्यं श्राद्धषोडशं। प्रत्याब्दिकं तु शेषेषु पिंडाः स्युः षडिति स्थि
तिः॥१५॥ अर्घेऽक्षय्योदके चैव पिंडदानेऽवनेजने। तंत्रस्य तु निवृत्तिः स्यात्स्वधावाचन एव
च॥१६॥ ब्रह्मदंडादियुक्तानां येषां नास्त्यग्निसत्क्रिया। श्राद्धादिसत्क्रियाभाजो न भवंतीह ते क्व
चित्॥१७॥५॥ मंत्राम्नायेऽग्न इत्येतं चरके लाघवार्थिभिः। पठ्यते तत्प्रयोगे स्यान्मंत्राणामत्र
विंशति॥१८॥ अग्नेः स्थाने वायुचंद्रसूर्याबंद्रुवदूह्य च। समस्य पंचमी स्यात्सैव नु श्रुत्यादि
ति स्मृतेः॥२॥ प्रथमे पंचकेऽपापीलस्मीरितिपदं न वैतत्। अपि पंचसु मंत्रेषु इति यज्ञविदो
विदुः॥३॥ द्वितीये त्वपतिघ्नी स्यादपुत्रस्यान्नृतीयके। चतुर्थे त्वपशव्योनिंद्दद माकुर्निविंशकं॥४॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

धृतिहोमेन प्रयुंज्यात्ज्ञो नाम स्रुतथाष्टसु । चतुर्थीमध्यमर्द्रास्वेत ज्ञो नाम्नि न हि हूयते ॥
पालन्ताग्र पल्लवो बुध्नः स्रुगेति परिकीर्त्यते । पतित्वनाश्च नवनीव्रह्मबंधस्तथाश्रुतः ॥८॥
शलाटुर्नीलमित्युक्तं ग्रध्नुः स्तबक उच्यते । कयुष्मिकाऽमितः केशो मूर्द्धि पश्चात्कपुच्छलं ॥
१॥ शवो विंछलाका शलजीत थावीरतरः शरः । तिलतंडुलसंपर्कः कृसरः सोऽभिधीयते ॥
तानामध्येयेमुनिर्वसुपिशाचावबड्वसदा । यं दूत्वाप्यपतयो देवायष्टव्यास्तिथिदेवताः ॥९॥
आग्नेयाद्येऽथ सर्पाद्ये विशाखाद्ये तथैव च । आषाढाद्ये धनिष्ठाद्ये अश्विन्याद्ये तथैव च ॥१०॥
द्वंद्वान्येतानि वर्ज्यानि द्वंद्वानां वर्जयेत्सदा । द्वंद्वं यं द्विवर्षे षमवाशाष्टान्यथैक वर्जं ॥११॥ देव
तास्वपि हूयंते बड्वसर्पिपित्र्यः । देवाश्च वसवश्चापि द्विवदेवाश्विनौ तथा ॥१२॥ ब्रह्मचारी
समादिष्टो गुरुणा व्रतकर्मणि । वाढमोमिति वा ब्रूयात्तत्तथैवानुपालयेत् ॥१३॥ सशिखं व
पनं कार्यमास्नानाद्ब्रह्मचारिणां । आशरीरविमोक्षाय ब्रह्मचर्यं न चेद्भवेत् ॥१४॥ वपनन्ना

राम
२१

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

स्य कर्त्तव्यमर्वाग्गोदानिकाद्व्रतात् । व्रातिनो वत्सरं यावत् षण्मासानिति गौतमः ॥१५॥ नगा
ग्नौ स्याद्दनं कुर्याद्दनापदि कदाचन । जलक्रीडामलंकार व्रती दंडं च वा प्लवेत् ॥१६॥ देव
तानां विपर्यासे जुहोतिषु कथं न वेत् । सर्वप्रायश्चित्तं हुत्वा क्रमेणानुद्रुयात्पुनः ॥१७॥ सं
स्कारा अतिपद्येरन् स्वकालाच्चेत्कथं चन । हुत्वैतदेव कर्त्तव्यं ये तूपनयनादधः ॥१८॥ अनि
ष्ट्वा नवयज्ञेन नवान्नं योऽस्य कामतः । वैश्वानरश्चरुस्तस्य प्रायश्चित्तं विधीयते ॥१९॥ ॥६॥
चरुः समशनीयो यस्तथा गोयज्ञकर्मणि । स एवोत्सर्जने चैव वास्तुयज्ञे स्तथैव च ॥१॥ आवर्णं
च प्रदोषे यः स्थालीपाके तथैव च । कथमेतेषु निर्वापः कथं चैव जुहोत यः ॥२॥ देवतासंख्या
ग्राह्यानिर्वापश्च पृथक्पृथक् कृत्वा त्रीहिरवग्रहीयात् होमश्चापि पृथक्पृथक् ॥३॥ यावता हो
मनिर्वृत्तिर्भवेद्यायनकीर्त्तिता । शेषं चैव भवेत्किंचित्तावन्तं निर्वपेच्चरुं ॥४॥ चरौ समशनीये
च पित्र्ययज्ञे चरौ तथा । होतव्यं मेक्षणेनान्यत् उपस्तीर्णाभिघारिताः ॥५॥ का[illegible]कात्यायनेनो

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

न्तो विधिस्त्वैवस मास ततः वृषोत्सर्गो यतो ।तोऽत्र गोभिलेन तु भाषितः ।।६।। पूरितामाषितस्त्वेवस्यात्का त

लो गोवाजियज्ञयोः । अन्यस्यानुपदेशात्तु स्वस्तरारोहणस्य वा ।।७।। अथवा मार्गपालेऽग्नि क्लि

कालो गोयज्ञकर्मणः । नीराजनेऽह्नि वाश्वानामिति तं ज्ञांतरे विधिः ।।८।। शरद्वसंतयोः केचिन्नव

यज्ञं प्रचक्षते । धान्यपाकवशादन्ये श्यामाको वनिनः स्मृतः ।।९।। आश्वयुज्यां तथा कृष्यां वास्तु

कर्मणि याज्ञिकाः । यज्ञार्थतत्त्ववेत्तारो होममेवं प्रचक्षते ।।१०।। देवे पंच द्वे क्रमेणैताहविराकूर्येः स्मृ

ताः । शेषा आज्येन होतव्या इति कात्यायनोऽब्रवीत ।।११।। पयो यदाज्यसंयुक्तं तत्पृषातकमुच्यते ।

दध्येके तदुपासाद्य कर्त्तव्यः पायसश्चरुः ।।१२।। व्रीहयः शालयो मुद्गा गोधूमाः सर्षपास्तिलाः । यवा

ध श्चौषधयः सप्त विपदो घ्नंति धारिताः ।।१३।। संस्काराः पुरुषस्यैते स्मर्यंते गौतमादिभिः । अतोऽष्टका राम

दयः कार्याः सर्वकालक्रमादितः ।।१४।। सप्तदशाष्टकादीनि कुर्यात्कर्माणि यो द्विजः । स प २२

ङ्क्तिपावनो भूत्वा लोकान्प्रैति घृतश्च्युतः ।।१५।। एकाहमपि कर्मस्थो योऽग्निं कुर्वन्शुश्रूषकः ।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नयत्यत्र तद्देवास्पशताहं दिविजायते ॥१६॥ यस्त्वाधायाग्निमाशास्य देवादीन्नैजिदिष्ट्वान् । निराकर्त्तामरादीनां स विज्ञेयो निराकृतिः ॥१७॥१॥ ॥ यच्छ्राद्धं कर्मणामादौ यावन्नेद दक्षिणा भवेत् । अमावास्यां द्वितीयं यदन्वाहार्यं तदुच्यते ॥१॥ एकमाघोष्व बर्हिषु नस्यात्परिसमूहनं । नोदकासादनं चैव वह्निप्रहोमाहितेमताः ॥२॥ अभावे व्रीहियवयोर्दध्नावापयसापि वा । तदभावे यवाग्वा वाऽजुहुयादुदकेन वा ॥३॥ रौद्रं तु राक्षसं पित्र्यं आसुरं चाभिचारकं । उक्त्वा मन्त्रं स्पृशेदाप आलभ्यात्मानमेव च ॥४॥ यत्र नीयेऽग्निः सोमपश्चाद्दारुण्यां दिशि दृश्यते । नत्वाहुतिभिर्हुत्वा दं इंदघा द्विजातये ॥५॥ लवणं मधु मांसं च क्षारांश्च येन हूयते । उपवासेन भुञ्जीत नो कराग्रौ न किंचन ॥६॥ स्वकाले सायमाहुते रघ्नौ होतृ हव्ययोः । प्राक् प्रातराहुतेः कालः प्रायश्चित्ते हुते सति ॥७॥ प्राक् सायमाहुतेः प्रातर्होमकालानतिक्रमः । प्राक् पौर्णमासाद्दर्शस्य प्राग्दर्शादितरस्य तु ॥८॥ वैश्वदेवे त्वतिक्रान्ते अहोरात्रमभोजनं । प्रायश्चित्तेम

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

थोद्कृत्वा पुनः संतनुयाद्व्रतं॥९॥ होमं हुयात्पये दर्शपौर्णमासात्पये यथा। पुनरेवाग्निमा
दध्यादिति भार्गवशासनं॥१०॥ अन्टेचो माणवो ज्ञेय एणः कृष्णमृगः स्मृतः। रुरु गौरमृगः
प्रोक्तस्तेषां चर्मः शणमुच्यते॥११॥ केशांतिको ब्राह्मणस्य दंडः कार्यः प्रमाणतः। ललाटसंमि
तो राज्ञः स्यान्नु नासांतिको विशः॥१२॥ सर्जेव स्तेन्तु सर्वे स्युरव्रणाः सौम्यदर्शनाः। अनुद्वेगक
रा नृणां सत्वचो नाग्निदूषिताः॥१३॥ गौर्विशिष्टतमा विप्रैर्वेदेष्वपि निगद्यते। न ततोन्यद्वरं
यस्मात्तस्माद्गौर्वर उच्यते॥१४॥ येषां व्रतानामंतेषु दक्षिणा न विधीयते। वरस्तेषु भवेद्दा
नमपि वाच्छादयेद्गुरुं॥१५॥ अस्यानोव्व सविच्छेदथोषणाध्यापनादिकं। प्रमादिकं भु
तो यस्माद्घातयामत्वकारितं॥१६॥ प्रत्यब्दं यदुपाकर्म सोत्सर्गं विधिवद्द्विजैः। क्रियते छंद राम
सां तेन पुनराप्यायनं भवेत्॥१७॥ अयातयामैश्छंदोभिर्यत्कर्म क्रियते द्विजैः। रममाणैरपि २३
सदा तन्नेषां सिद्धिकारकं॥१८॥ गायत्री च सगायत्री बार्हस्पत्यमिति त्रिकं। शिष्येभ्योन्स्य वि

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

धिवद्दुपाकुर्यात्ततः श्रुतिं ॥१७॥ छंदसामेकविंशानां संहितायां यथाक्रमं । तच्छंदस्का
न्निरेवार्ष्यिराघाग्निर्होमइष्यते ॥२०॥ पर्वणिश्चैवगानेषु ब्राह्मणेषूत्तरादिभिः । अंगेषु चर्चीमं
त्रेषु इति षष्ठिर्जुहोतयः ॥२१॥ अस्तृतास्तु यवाः प्रोक्ताश्च क्षाध्यानामवंतितो मंत्रशास्तुब्रीह
योला ब्राघटाः स्वाहिकः उच्यते ॥२२॥८॥ नाधीयीत रहस्यानि सोत्तराणि विचक्षणः । तथापनि
षदश्चैव । षण्मासान्दक्षिणायनात् ॥१॥ तुपाकृत्योदगयने ततोऽधीयीत धर्मवित् । उत्सर्गश्चैक
एवैषां तैष्यां प्रौष्ठपदेऽपिवा ॥२॥ अजातव्यंजना लोम्नी न तया सह संविशेत् । अयुगूः काकं
वंध्यायाजाता तां न विवाहयेत ॥३॥ सः सक्रमपदविन्यासस्त्रिपदः प्रक्रमः स्मृतः । स्मार्तेकर्मणि
सर्वस्मिंश्चैवं त्रश्रौते नेत्वध्वर्युचोदितः ॥४॥ यस्यां दिशि बलिं दद्यात्तामेवाभिमुखो दिशां । श्रवणा
कर्मणि भवेन्नैवं कर्मेन सर्वदा ॥५॥ बलिशेषस्य हवनमग्निपुण्याय नेतथा प्रत्यहन्न भवेया

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नामुल्मुकं तु सदा न वेत्त ॥६॥ पृष्ठपातक त्रेषे दंष्ट्रयानन वस्य हविषस्तथा ॥ शिष्यस्य प्राशने
मंत्रस्तत्र च सर्वे ऽधिकारिणः ॥७॥ श्रीसूत्रेण नाम मान्निध्ये स्वयमेव पृष्ठपातको ऽत्र वेदस्ये कृविःशे
षं न वयज्ञेपि न दृश्यते ॥८॥ मफसो बदरी शाखा फलवत्यपि दीयते । घनाविश्लिकता
शंकाः स्मृता जातशिलास्तु ताः ॥९॥ न छोविनष्टो मणिकः शिलानाशे तथैव च । तदैवाद्भुत्य
संस्कार्यो नापेक्ष्य दाग्रहायणीं ॥१०॥ श्रवणाकर्मलुप्तं वेत्कर्योवि सूतकादिना । आग्रहा
यणिकं कुर्याद्बलिकर्म मशेषतः ॥११॥ औदुम्बरं च प्रयोगस्यान्नाग्न्यागारान्नियम्यते । नाहन्ता
स्तरणं चैव न पार्श्वं चापि दक्षिणं ॥१२॥ ऊर्ध्वं स्वस्तरशायी स्यान्मासमर्द्धं तथापि वा । सप्त
रात्रं त्रिरात्रं वा एवं वा सद्य एव वा ॥१३॥ ६८ क्ष्वेदाग्रहायण्यामावृत्तादपि कर्मणः । कुंभो मं
त्र वदासिं चेत्स्मृतिकुंभमृत्तं पठेत् ॥१४॥ अल्पानां छोविघातः स्यात्स बाधो बहुभिः स्मृतः ।

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

त्राणसम्मित इत्यादिदृष्टांतस्य निदर्शनात् ॥१५॥ विरोधो यत्र वाक्यानां प्रामाण्यं तत्र भूयसां । तुल्यप्रामाण्यकत्वे तु न्याय एव प्रकीर्त्तितः ॥१६॥ त्र्यंबकं करतलमपूपा मंडकाः स्मृताः । पलाशागोलकाश्चैव लोहचूर्णं तु वीवरा ॥१७॥ स्पृशन्नामिकाग्रेण क्वचिद्यालोकयन्नपि । अभिमंत्रणीयं सर्वत्र सदैव मनुमंत्रयेत् ॥१८॥ ॥४॥ क्षालनं दर्भकूर्चेण सर्वत्र स्रोतसां पशोः । लक्ष्मीमित्यादिक्रमेण स्यादि पार्थिवाणि दारुणी ॥१॥ सप्तनावन्मूर्द्ध न्यानि तथा स्तनचतुष्टये । नाभिः श्रोणि रपानं वा गोः स्रोतांसि चतुर्दश ॥२॥ रोमाणि मांसावदानार्थं त्वचं विष्ठं दवृत्तौ । वपामादाय जुहुयात्तंत्र मंत्रसमापयेत् ॥३॥ हृज्जिह्वाक्रोडमस्थीनि यत्कृद्वृक्कौ गुदं स्तनाः । श्रोणिः स्कंधसदा पार्श्वे द्वे पश्वंगानि प्रचक्षते ॥४॥ एकादशानामंगानामवदानानि संख्यया । पार्श्वस्य वृक्कौ सक्थ्नोश्च द्वित्वा दक्षु चतुर्दश ॥५॥ वदितव्यः कृतिः कार्या यस्माद् घ्यनुकल्पतः । अतो हवैन होमः स्यात् भागपक्षे च राविषि ॥६॥ ॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

अवदानानियावंतिक्रियेरन्प्रस्तरे पशोः। तावतः पायसान्पिंडान्पशवभावे पिकारयेत्
॥७॥ उदनङ्ग्यंजनार्थेन्तु पशवभावेपिपायसं। सङ्कल्पश्च पयेन्न दद्यादन्यत्पृच्छेपिकर्मणि॥८॥
प्राधान्यंपिंडदानस्य केचिदाहुर्मनीषिणः। गयादौ पिंडदानस्य दीयमानेनिदर्शनात्॥९॥
भोजनस्य प्रधानत्वाद्वदंत्यन्ये महर्षयः। ब्राह्मणानां परीक्षायां महायत्नप्रदर्शनात्॥१०
॥ आमश्राद्धविधानस्यविनापिंडैः क्रियाविधेः। तदालभ्याप्यनध्यायविधानश्रवणादपि
॥११॥ विद्वन्मतानुपादाय ममत्वेन हृदिस्थितं। प्राधान्यमुभयं यस्मात्तस्मादेष समुच्चयः
॥१२॥ प्राचीनावीतिना कार्यं पित्र्येषु प्रोक्षणं पशोः। दक्षिणे ह्यासनानां तं वपायोर्निर्वपणादिकं
॥१३॥ सन्नयश्चावदानानां प्राधान्यार्थे निहीतरः। प्रधानं हवनं चैव शेषं प्रकृतिवद्भवेत्॥१४॥

राम
२५

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

द्वीपमुन्नतमाख्यातं शाखा वैवेष्टकाः स्मृताः॥ किलिनः सज्जनं प्रोक्तं दूरखातोदकामरून्
॥१५॥ द्वारगवाक्षस्तंभैः कर्दमभित्यंतकोणवेधैश्चानेष्टं वास्तुद्वारं विद्धमनाक्रांतमार्गं
स्य॥१६॥ वशंगमाविति व्रीहीत्यंरवस्येतियवांस्तथा। असावित्यनेनामोत्काज्जुहुयादिहोम
होमवत्॥१७॥ सारूनः सुमनोयुक्तमुदकं दधिसंयुतं। अर्घ्यं दधिमधुस्यांच मधुपर्कोऽवि
धीयते॥१८॥ काः स्येमेवार्हणीयस्यानिनयेदर्घमंजलौ। कांस्यापिधानं कांस्यस्थं मधु
पर्कः समर्पयेत्॥१९॥ १०॥ ॥ इति तृतीयः प्रपाठकः कर्मप्रदीपः समाप्तः॥ ॥स्वस्ति राम
श्रीसंवत् १७३० समये आश्विन वदि ५ शनिवासरे समाप्तः॥ लिखितं वैश्यज्ञातिका द्रूयी २६
येन॥

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

॥ अथातश्छंदसामुत्सर्गोपकरणक्रियां व्याख्यास्यामः। प्रोष्ठपदे तिष्येण वहिरपोऽभ्येत्यापस्
ष्ट्वाप्सु स्नात्वा कौत्सान् ऋषीन् स्थलस्थानां धमाल्यधूपादिभिः सन्तर्प्य नाभिदघ्नउदके उपविष्टा
ब्रह्माणं वेदान्देवानृषीन्छंदांस्याचार्यान् तर्पयन्त उद्वृत्य ऋषीनभिषिंचंति। तृप्यतं चोत्तराध्या
येन वः शेषस्ततः प्राचीनावीती ऋषीपदक्षुपरि पितृपदेनोत्तरवंशेभ्योऽभिषिच्याचम्य यज्ञोपवीतेन
ऋषीन्स्नापयंत्यप्सु निमज्जंति ततश्चापुनरुपाकरणाद्दिवं न व्याहरेयुरन्यत्र ब्रह्मयज्ञात्ततः सावि
त्रेण बहिर्देवापञ्चपस्ष्टं उत्सर्गेणैवोपाकरणं व्याख्यातमृषिमाल्यं स्नापयंति न चैव निमज्जा व
म्यारिष्टसामानि गायंत ऋषीनानीयार्घ्यादिभिः संपूज्य पुरस्ताच्छालाया उपलिप्तेऽग्नेः पश्चादा राम
चम्योपविश्य व्याहृतित्रय होमांतं कर्म कृत्वा गायत्रीगायत्रेण बार्हस्पत्यं वान्यं वेदमारभ्य छंदांसि २६
ऋतिछंदांसि विछंदांसि सर्पिषा हुत्वा गानेषु पर्वादौ वेदे षडंगेव ग्रंथादौ येवाधीता येषां वा
यंते ताञ्जुहोति व्याहृतीश्च ततस्तंत्रः समाप्य प्रतिसरान्दक्षिणे पाणौ वध्नीरन्स्वस्त्ययनार्थे अथमधद
ध्या दंतधानाञ्जुहूयंति दधिक्राव्णेति दधिधाना वंतेनं धानाश्चसक्तुसादं निगिर्याचम्योपविश्यानुवच

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri

नमनुगानं स्न त्वाध्ययथार्थमग्नं आयाहि पुरुत्वाग्न नुजिघ्वं यज्ञा स्वाहो राजन्हो नाविवद्दति
धं दाः॥ सिद्धौ गोमहे स्रोषुतव त्वं नर्यं क्रिक दुके घ स्तु श्रौषड्डु र्मः प्रवृन्नः सर्पत्न त्वं तिछं दाः॥ सि
संयमः॥ स्वरो वरायघौ रक्षा नू ज्योतिष्यत मनोऽजयि त्वाग न्य दधि पतद्द तिविछं दाः॥ सुत्नौ
पाकरणं मुत्सर्गोपाकरणं॥ ॥ जन्मप्रभृति दारिद्रं दशवर्षाणि बंधनं समुद्रतीरे मरणं नज
ने किं न विष्यति॥

राम
२१

१२७॥

धर्म

कल्पशास्थापनकारिका॥उच्चार्यवर्मा विंसमंब्रह्मत्वमिवंयः पुरा॥देवोनद्धाः प्रयमूर्ज़ांद्रतिष्ठार्च्चजिपः क्रमात्॥

उपास्मैत्रयाणांसाम्नांप्र्रासितःकश्यपोगायत्रीसोमःपावमानः।पाकप्रोक्षणार्थेजल्पानिमंत्रेविनियोगः॥

५४. धरमशास्त्र

© Dharmartha Trust J&K. Digitized by eGangotri